

СТАН ВИРОБНИЦТВА ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ КАНАЛІВ ЗБУТУ ГРЕЧКИ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В.С. Уланчук, доктор економічних наук

О.А. Кузьменко, аспірантка

Уманський національний університет садівництва

Проведено аналіз ефективності виробництва гречки, показані канали її збуту та розкриті напрями їх вдосконалення в Кіровоградській області з метою підвищення конкурентоспроможності продукції.

***Ключові слова:** ефективності виробництва, реалізація, ціноутворення, продовольча безпека.*

В сучасних умовах ринок круп'яних культур виступає як об'єктивна необхідність, що дозволяє покращити забезпеченість країни зерном за рахунок власного виробництва, підвищити його ефективність. Рівень розвитку зернового господарства країни і забезпеченість населення хлібопродуктами у світі є основним критерієм продовольчої безпеки. Характерною метою функціонування такої інфраструктури зернового продуктового підкомплексу було забезпечення обсягів переробки, а деякою мірою і зберігання зерна необхідного для підтримання життєдіяльності держави. В меншій мірі враховувались економічні аспекти діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У різні періоди розгляду питань розвитку виробництва круп'яних культур присвятили свої праці вчені: С.С. Бакай, В.І. Бойко, М.Г. Лобас, Г.М. Калетнік, І.І. Лукінов, П.Т. Саблук, Л.М. Худолій, В.М. Ціхановська, О.М. Шпичак та ін. Разом з тим, потребують подальшого дослідження деякі загальнонаукові та прикладні аспекти підвищення ефективності виробництва цих видів продукції.

Методика дослідження. Проведене дослідження базується на використанні комплексного та системного підходів, прийомах економіко-статистичного аналізу – при детальному вивченні ринку зерна круп'яних культур та продуктів їх переробки, при аналізі тенденцій розвитку круп'яного ринку.

Результати досліджень. Проблеми виробничих відносин у зернопродуктовій галузі в Україні постають особливо гостро у зв'язку з тим, що вони залишаються майже нерегульованими з боку держави. Незаперечною є необхідність державного регулювання всіх аспектів діяльності підприємств аграрного сектору, але важливе значення набуває і взаємодія всіх підприємств даної галузі між собою. Складна ситуація спостерігається в політичній, виробничо-господарській, соціально-економічній сферах та в усіх інших видах діяльності [1].

Регулювання міжгалузевих відносин є складним поняттям, яке в різних аспектах охоплює як державне регулювання, так і природне поглиблення вертикальних відносин в міжгалузевому комплексі, здійснюване через розвиток саморегульованих організацій товаровиробників.

Головною особливістю зернопродуктового підкомплексу є його пряма

залежність від виробництва та пропозиції на ринку зерна. Саме достатні обсяги виробництва круп задовільної якості є сприятливою базою для розвитку та ефективного функціонування даного підкомплексу в країні. Але в Україні спостерігається постійне зниження виробництва круп'яних культур, аналогічна ситуація має місце і в Кіровоградській області.

1. Питома вага Кіровоградської області в економіці України, %

Показник	Роки					
	2005	2007	2009	2010	2011	2012
Територія	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1
Випуск товарів і послуг	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Виробництво продукції сільського господарства	4,1	3,5	3,9	4,1	3,8	3,5
Виробництво зернових культур після доробки	6,5	3,4	5,5	6,0	6,1	5,1
Виробництво круп	7,0	5,9	5,6	5,9	4,3	3,0

Джерело: за даними Державного комітету статистики України

З даних таблиці видно, що за досліджуваний період виробництво продукції сільського господарства в Кіровоградській області зменшилось в економіці країни на 0,6 в. п., а виробництво круп – на 4,0 в. п. Збалансований розвиток аграрного виробництва в області залежить від частки в загальній структурі виробництва країни. Економічний розвиток – це процес зрушень, що покликані підвищувати рівень розвитку економічної та соціальної сфер при найменших природних втратах і найвищим ступенем задоволення суспільних потреб населення.

Рис. 1. Динаміка урожайності гречки в Україні і Кіровоградській області, ц/га

*Джерело: за даними Державного комітету статистики України

Дані рис. 1 свідчать про те, що за останнє десятиріччя урожайність гречки в Україні і Кіровоградській області достатньо відрізняється. Такий стан є наслідком того, що пріоритети по вирощуванню цієї культури різні та існує незацікавленість аграрних товаровиробників в покращенні стану її вирощування, адже

пріоритетними є ті напрямки господарювання, які приносять найвищі прибутки, а вирощування круп здійснюється за залишковим принципом.

Переробні підприємства, в свою чергу, також мають великий вплив на розвиток круп'яного виробництва. Наявність в області зернопереробних підприємств і їхнє розташування дозволить вирішити проблеми з транспортуванням сировини. Також інтерес для переробних підприємств можуть представляти довгострокові договори на поставку сировини від безпосередньо сільгосп виробників. Кожен з цих моментів є важливим для виробника в цілому та виражає пряму залежність зернопродуктового під комплексу від зернопереробних підприємств.

Економічною передумовою інтеграції найчастіше є спільність завдань щодо виробництва одного виду кінцевого продукту, тобто єдиний технологічний процес, реалізація економічних інтересів учасників інтегрованих об'єднань, а визначальними факторами доцільності їх створення є раціональність використання сировини, збалансованість і ритмічність функціонування зернопродуктового підкомплексу та націленість його на задоволення потреб споживачів. Інтегровані структури успішно застосовують сівозміни, потужну техніку та сучасні технології, переваги концентрації, спеціалізації, інтеграції і регіональної диверсифікації виробництва.

Так, Ольвач В.І. вказує на те, що розвиток інтеграції сільського господарства та переробної промисловості має виражатись у переході традиційних фермерських і селянських господарств до створення в регіоні спеціалізованих агропромислових систем, які б на добровільних засадах і взаємовигідних умовах об'єднали інтереси виробництва сировини, її переробки та реалізації продукції. У таких системах особливе місце повинні займати інтеграційні процеси, здійснення яких спрямовується не лише на поступове технологічне об'єднання діяльності сільськогосподарських і переробних підприємств, а також на їх органічне злиття у майбутньому в юридично єдині формування [2].

Формування зернопродуктового підкомплексу в даний час відбувається однобоко, тому що пріоритетною ланкою все більше стає торгівля. Склалася ситуація, за якої потоки готової продукції переробки до споживачів проходять через декілька торгівельних посередників, внаслідок чого роздрібна ціна непомірно зростає, а продукція стає не конкурентноспроможною. З метою скорочення шляху проходження продукції, а отже її здешевлення можна звернутися до спрощених методів реалізації і запровадити фірмову торгівлю. За рахунок цього вдасться не лише зробити продукцію дешевшою, а й наповнити внутрішній ринок, захистити його від засилля імпортованого продовольства, яке дешевше, але не завжди краще за якістю.

На шляху від виробника до споживача зерно послідовно проходить складну систему, яка передбачає реалізацію таких функцій, як купівля-продаж зерна, його зберігання та переробку, продаж готової продукції споживачам. Взаємозв'язки між сільськогосподарськими товаровиробниками і споживачами продукції зернопереробки мають великий вплив на формування ефективності господарської діяльності зернозаготівельних та зернопереробних підприємств, а важливими аспектами дії цього фактору є ціновий і сировинний. Вплив цінового фактора полягає у прагненні підприємства придбати сировину за мінімальними цінами, а реалізувати продукцію – за максимально можливими. Ціна на сировину залежить

від маркетингових каналів її надходження, тому оптимальною схемою руху зерна є виробництво, заготівля та переробка на підприємствах, що входять у агропромислові формування (агрокомбінати, агроконсорціуми).

Роком негативних явищ для гречки в Україні став 2010: мінімальна посівна площа і, як наслідок, найнижчий валовий збір за період 2000-2010 рр. У 2010 році її виробництво склало 134 тис. тонн, а її загальна пропозиція на початок сезону з урахуванням перехідних запасів – 198 тис. тонн. При цьому внутрішнє споживання оцінюється в межах 220-215 тис. тонн. Таким чином, у 2010 році спостерігався дефіцитний баланс попиту та пропозиції культури, що відбилося на цінній кон'юнктурі кінцевого продукту – гречаній крупі, ціна на яку зросла до 18-20 грн. за кілограм.

У 2011 році на ринку мав місце надлишок зерна гречки. Якщо в 2009-2010 маркетингових роках перехідні запаси становили 9% від загальних обсягів виробництва, у 2010-2011 рр. — 2%, то в 2011-2012 рр. вони досягли до 30%. Така ситуація зумовлена не тільки розширенням посівних площ, але й підвищенням урожайності. Відтак, кінець сезону для виробників зерна гречки та крупі був менш прибутковим порівняно з його початком.

Рис. 2. Ціни реалізації гречки в Кіровоградській області і Україні, грн./ц
Джерело: за даними Державного комітету статистики України

У 2012 році при середній в Україні ціні реалізації гречки 377,17 грн/ц, продаж гречаних круп здійснювався в межах 7,5-11,7 грн/кг., у Кіровоградській області ціна на крупі змінювалась в межах 9 грн/кг. За січень-жовтень 2013 року на підприємствах торгівлі середні роздрібні ціни на крупу гречану знизились (у порівнянні з цінами на кінець 2012 року) в усіх регіонах на 12,7%. Про це свідчать дані оперативного моніторингу, проведеного Державною інспекцією України з контролю за цінами. Кабінет Міністрів України від 4 березня 2013р. затвердив перелік об'єктів державного регулювання цін у 2013-2014рр. до якого входить гречка [3].

Основними каналами реалізації круп'яних культур для сільськогосподарських підприємств є переробні підприємства та зерноторгові (посередницькі) компанії. Крім цього, вони видаються населенню в рахунок оплати праці та за паї, але їх частка з кожним роком зменшується. У структурі реалізації гречки основна частина припадає на продаж переробним і зерноторговим компаніям (посередницьким структурам).

2. Ефективність реалізації гречки в Кіровоградській області за роками

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Урожайність, ц/га	8,5	8,9	6,4	10,2	6,1
Валовий збір, тис.ц	138,0	147,0	86,0	192,0	78,0
Виручка від реалізації, тис.грн	8466,7	13570,1	23779,7	25361,2	16911,4
Прибуток, тис.грн	1446,5	2809,3	9934,5	12851,4	5135,5
Собівартість 1ц. грн	118,5	113,6	205,6	239,9	268,1
Ціна реалізації 1ц.	142,9	143,3	353,2	486,5	384,9
Рівень рентабельності, %	20,6	26,1	71,8	102,7	43,6

Джерело: за даними Державного комітету статистики України

Ефективність вирощування круп'яних культур є досить низькою за останній період, не дивлячись на їх покращення в 2010-2011 рр. Варто зазначити, що собівартість 1 центнера в 2010 році більша ніж в 2008 році у два з половиною рази, а залежало це не лише від виробничих витрат тому, що вони в розрахунку на 1 центнер зросла лише на 65,5%, а й від урожайності, що зменшилась на 2,1 ц/га. Однією із причин невисокої економічної ефективності виробництва гречки є щорічне зростання витрат, яке за умов відсутності важелів збалансованого механізму ціноутворення і державного регулювання ринку зерна при існуючому диспаритеті цін на матеріально-технічні ресурси та аграрну продукцію призводить до зниження рівня її рентабельності.

Значні резерви щодо підвищення ефективності можуть бути задіяні у разі покращання відносин між виробниками зерна, зернозаготівельними та зернопереробними підприємствами щодо забезпечення їх сировиною на взаємовигідних умовах.

Важливим напрямом удосконалення збутової діяльності сільськогосподарських підприємств є пошук покупців за допомогою товарної біржі [4]. Однією з найвідоміших універсальних бірж регіону є ТБ «Кіровоградська універсальна товарна біржа», яка знаходиться в м. Кіровоград та брокери якої знаходяться і всіх сусідніх областях також в м. Чернігові, Луганську, Донецьку та ін. Посередництвом в торгівлі сільськогосподарською сировиною і напівфабрикатами займається товарна біржа «Кіровоградська аграрна біржа», що знаходиться в обласному центрі. «Кіровоградська агропромислова біржа» здійснює реалізацію агропромислової сировини та напівфабрикатів та має розгалужену мережу брокерських контор за межами області. Товарна біржа «Універсал – С», що знаходиться в м. Кіровоград на відміну від інших спочатку проводить маркетингове дослідження по виявленню попиту на товари, а потім обирає напрям торгів.

Через біржі безпосередньо товаровиробниками реалізується менше 1% зерна,

а основна маса продукції реалізується через комерційних посередників, які контролюють експортні, оптові та дрібнооптові товаропотоки та диктують власні ціни. У зв'язку з цим потрібно вживати заходи щодо формування дієвої ринкової інфраструктури як одного з інструментів оздоровлення фінансового стану сільського господарства, підвищення інвестиційної привабливості і конкурентоспроможності [5, 6].

Основним каналом збуту для більшості сільськогосподарських товаровиробників України стало реалізація за «іншими каналами збуту», оскільки за двадцятирічний період ринкових перетворень біржова торгівля зерном не отримала належного розвитку в країні, то основний обсяг товарного зерна реалізується за ринковими каналами збуту, минаючи біржі.

Висновки. Стосунки між виробниками зерна та заготівельними й переробними галузями через незбалансованість їх інтересів мають конфронтаційний характер. Тому подальший розвиток міжгалузевих зв'язків мусить відбуватися в умовах еквівалентного обміну результатами виробничої діяльності різних галузей зернопродуктового підкомплексу, збалансованості попиту та пропозиції, рівнозначності всіх форм господарювання і їх однакових можливостей розвитку, застосування до підприємств, поєднаних технологічним процесом, однакових правил "гри", орієнтації на вимоги споживача при виборі виду економічної діяльності та оціненні результатів. Все це приведе до зростання конкурентоспроможності продукції гречки, задоволення її попиту на ринку та підвищення продовольчої безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаров В.М. Особливості виробничих відносин у хлібопродуктовій галузі / В.М. Гончаров, В.В. Колеснікова // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 3. — Т. 2. — С. 10-14.
2. Ольвач В.І. Підкомплекс по виробництву та переробці зернових культур: сутність, структура, специфіка формування / В.І. Ольвач // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. — 2010. — Вип. 2 (8). — С. 108-115.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку об'єктів державного цінового регулювання з визначенням періоду такого регулювання у 2013-2014рр.» від 04 березня 2013р. № 181.
4. Калетнік Г.М. Роль інфраструктури аграрного ринку в ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію / Г.М. Калетнік, Г.О. Пчелянська // Економіка АПК. — 2010. — №3. — С. 21-25.
5. Лавринчук О.В. Перспективи розвитку ринку зерна України / О.В. Лавринчук // Економіка та управління. — 2011. — № 3. — С. 144-152.
6. Ціхановська В.М. Сучасний стан збутової діяльності сільськогосподарських підприємств України – виробників зернових культур / В.М. Ціхановська // Сталий розвиток економіки. — 2012. — № 4 (14). — С. 262-266.

Одержано 16.10.2013 р.

Аннотация

Уланчук В.С., Кузьменко О.А.

Состояние производства и совершенствование каналов сбыта гречки в Кировоградской области.

Современные аспекты структурной перестройки экономики Украины показывают, что проблема поиска эффективной основы развития аграрного сектора и сельскохозяйственных предприятий в частности является одной из наиболее актуальных и спорных проблем, которые требуют немедленного решения. В работе изложены теоретические обобщения, представлены разработки методических основ и практических рекомендаций, касающихся повышения эффективности производства и сбыта гречки в регионе. Разработан механизм оценки эффективности системы ценообразования на зернопродукты. Формирование крупяного производства требует развития интегрированной структуры, объединяющей производство, переработку и реализацию продукции с целью увеличения эффективности в условиях интеграции экономики в мировое сообщество. В результате перспективы развития регионального рынка зерна определены следующим образом: выявление каналов сбыта зерна, формирование региональной инфраструктуры и обоснование цены.

Ключевые слова: *эффективности производства, реализация, ценообразование, продовольственная безопасность.*

Annotatin

Ulanchuk V., Kuz'menko O.

State of production and improving distribution channels of buckwheat in Kirovograd Region.

Modern aspects of economic restructuring of Ukraine prove that the problem of search for effective basis of the development of the agrarian sector and farm enterprises particularly is one of the most burning and controversial problems which needs urgent solving. Theoretical methodological and practical measures for effective production and marketing of buckwheat in the region are systematized in the work. The mechanism of evaluating the effectiveness of pricing system on grain produce has been developed. Formation of the effectiveness of crops production proves the need to develop an integrated framework that integrates production, processing and sale of products in order to increase the efficiency of the economy in terms of integration into the world community. As a result, the perspectives for the development of regional grain market were outlined as follows: revealing the grain marketing channels, formation of regional grain market infrastructure and substantiation of price.

Keywords: *efficiency of production, marketing, pricing, food safety.*